

האוניברסיטה העברית בירושלים
THE HEBREW UNIVERSITY OF JERUSALEM

OFFICE OF THE
ACADEMIC SECRETARY
SHERMAN BUILDING

המזכירות האקדמית
בנין שרמן

ב' באייר תשכ"ו
22 באפריל 1966

מס. תלמיד 5912

לכבוד
מר אריה זריצקי
רח' ניסנבוים 5
תל - אביב

אדון נכבד,

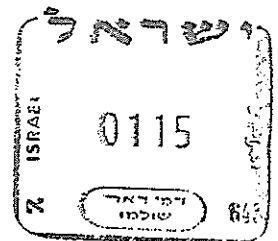
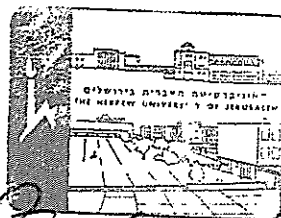
הנני שמחה להודיעך כי לפי המלצת המחלקה לגבטיקה
הוחלט להעניק לך את הפרס טוביה קושניר ז"ל.

הפרס הוא בגובה 200.- ל"י (המחאה ר"ב).

קבל נא ברכותי הלבביות להצלחתך בלימודים.

בכבוד רב,

אורי כהן
מרים כהן
המזכירות האקדמית

לכבוד
מר אריה זריצקי
רח' ניסנבוים 5
תל - אביב

5.5.66

אסתר ושמועון היקרים,

כבוד רב עד מאוד היה לי הדבר, לקבל את הפרס ע"ש בזכר
טוביה, זכרונו לברכה, ביום העצמאות הי"ח למדינת ישראל.
עצמאות זו, שהיא הזכס היקר ביותר של העם היהודי כיום,
ביתנה לנו אך ורק תודת לעמידתם הנפלאה של בזכס וקבריו,
אשר נפלו על קידושה. רק הבדלי הגיל פנעו ממני ומחברי לצאת
בכל נפשנו ומאודנו כדי להדוף את הפולש הערבי אז. אולי נחמה
פורתא תהיה היא באמרי, כי קדבנות אלה לא לשוא היו, וכי
נעשה ככל יכולתנו כדי לשמור על הזכס הזה ככל אשר ידרש
מאחזו ואף למעלה מזה. גבורתם העילאית תהיה תמיד לעינינו
בעת שלום ולבר לרגלינו בעת מלחמה, אם כזו תכפה עלינו שוב.
פרט להיותו גבור לאומי נודע לי שמו בתור איש מדע
מזהיר, שעמידו היה פתוח לפניו במדעי הביולוגיה. האגף הגדול
בספריה לבוטניקה שבאוניברסיטה העברית בירושלים המכיל את
ספריו המדעיים הוא רק אחת העדויות לכך. ועובדה זו מחזקת
יותר את גודל ההקרבה ולכן - את חשיבותה של עצמאותנו.
הרשו נא לי להביע אך מעט מרחשי לבי הרבים במיליים
קצרות אלו. רק זאת עוד אוסיף: זכרו יפאד לעד את תולדות
עמנו.

בתודה ובברכה,

אריה זריצקי

המעבדה לגנטיקה / האוניברסיטה העברית
בירושלים.

לזכרה של ציון היקר
לאור האהבה הקלה שאי אפשר לשכוח
של אביהם הצעיר פרידלנד
טוביה קושניר
אני ומשפחה
גאט הייליגה
שמיין קלוגה

מחקרי-טבע ומכתבים

„מכורה“, הוצאת „עם עובד“, תל-אביב, תש"ט

שבוע הספר העברי

הולכת בגדולות

אביבה הזו הוציאה כעת קובץ חדש מכתבי בעלה, היא עורכת אותו, ולא כמילוי צוואה: "אם זה לא היה מעניין אותי לא הייתי סורחת". שיחה וסיפור-חיים מלא וגדוש של אישה ששכלה שני בעלים, הכירה את מנהיגי המדינה הצעירה ויש לה הרבה מה לומר

יעקב בר-און

בשבוע הספר הזה אביבה הזו גאה לאחוז את "בצלן של מלכויות", קובץ חדש מסיפורי בעלה, חיים הזו, מככרי סופרי ישראל, שהופיע בהוצאת "מוסד ביאליק". אך זהו גם הזמן שבו היא מביטה בעצב לעבר כתבי-יד רבים שהותיר אחריו ועדיין מחכים לגאולתם. "במציאות הנוכחית אני לא יודעת מתי אפשו יריה ליהוציא אותם לאור", היא מצררה.

גם בגיל 83, שרישומו איננו ניכר בה, היא ממשיכה להיות אלמנתו הצעירה של הזו. חגיגות מאור, תוספת ומפגנה סמכותיות, היא מתגדרת בגפה ב"בית חאלאק", אותו בניין מרשים בשכונת קוממיות בירושלים שחלקה עם הסופר בתריסר שנות חייו האחרונות. בקומת הקרקע שוכן מוסד "יד למורשת חיים הזו", המתקובצב בצנעה על ידי משרד התרבות. עציים מקיפים את הייתה. "כל הזמן נשמע צינן ציפורים ברקע", היא מעירה. "יש לי יחס מיוחד אליהן, גם אותי אין פעם לא היו יכולים לשים בכלוב...".

במידת בשר ודם

את האינן עמה אני פותח בציטוט מדבריו הזו: "יש כספר דברים שחם בחוקת כוכבים: לפעמים כוכבים נעלמים ויש צורך לגלות אותם". מבלי שהתכוון לכך, נראה שניתן לכוון את הדברים אליו.

האם הציאת "בצלן של מלכויות" מותרת לגלות את הזו, הנוכח העולם, מחיש לציבור? כאיש צנוע, הזו לא ראה את עצמו ככוכב. הוא היה אומר לי - 'כל סופר יודע את ערכו'. הוא היה נותן להבין שכל תורת לא תצלה לגביו. כוכב או לא, ישפוט הציבור. אם ייאמר עליו שהיה סופר של יהדות רוסיה, הוא היה גם סופר של יהדות תימן, אם ייאמר שהוא כתב על ארץ ישראל, באותה מידה היו לו דברים על פריס. יש שמטורפים על מה שכתב הזו, ויש, ובכללם אנשי אקדמיה, הטוענים שאינם יכולים להכיל את מה שכתב ואת העולמות שעלו מסיפוריו. הם עומדים לא פעם בפני הזו כלפני חידה.

את רואה בהוצאת הספר החדש משום מילוי חובה כלפי מי שהיה בעל? אוי, אוי, מילים, מילים... זה מתחיל מכך שבצוואתו הורה הזו שאם לא אוציא את כתביו לאור, ש... אשורף אותם. כנראה, לא סתם נהג כך. לאור שהיית כל השנים קרובה אצל כתיבתו, הזו ראה שיש לי חיים להוציא את ספריו מתוך כל הנוסחים של כתביו. מכתבתי זאת לא רק חובה, אם זה לא היה מעניין אותי, עם כל הכבוד לא הייתי סורחת בכך.

אין עוררין על המעמד הבכיר שהיה להזו בספרות העברית. היו זמנים שבהם הוזכרו את שמו בנשימה אחת עם שמו של שיי ענג'ון. כיצד קרה שכיום הוא לא מוכרזו היינן הציבורי? זה הולך עם עוד תופעות, לא רק הזו. הרי יש כאן מקומות שבהם לא רוצים ללמד את... תנ"ך. או להיות נעוץ עם התנ"ך ואת כל-כך בושה. מדיע הרוח בארץ הם במצב אומלל. לא מצליחים להגות

את האהבה לספרות ואת הרלוונטיות שלה. עם הזו לא קל. הוא דורש פתיחות וסקרנות שאולי אינו. זאת ולא רק זאת. אנחנו חיים במה שנקרא בלעז יורד האינטרנט. מתוך קריאת "בצלן של מלכויות" אני מתרשם שקריאת הזו עם סגנונו העשיר מנוגדת לקצב הזה. סגנונו העשיר נבע מהיכרותו העמוקה עם המקורות, ולא רק עם הסגנון המקראי שלדעתו נעשה מליצי. כמו ביאליק לפניו, הזו חשב שמי שכותב אחרי מנדלי איננו כמו מי שכתב לפני מנדלי, שבו ראה את אבי הספרות העברית. אבל אם הזו היה כותב רק בעקבות מנדלי, הוא לא יכול היה לכתוב לא את "עיש" ולא את "היושבת בגנים", ספרים שהתייחסו ליהדות תימן. כל הזמן היו לו פריצות דרך. מן הכתב היו לך ולהזו שיחות בענייני סגנון. מטבע הדברים. אני זוכרת אותו מבטל את צירוף המילים 'בעיצומו של ענין', שחלקה מ'בעיצומו של יום'. הזו היה דייקן גדול ולא היה מקבל את ייחוס המילה 'מדיה' לכל דבר. אם אהה נותן את אותו תואר לאלף דברים, הוא חלל להיות תואר."

לא נבואה אלא 'תחושת הבאות' הזו, כך עולה מהשיחה עם אביבה, לא היה חבר ועד הלשון העברית ('שהתנהגה כמו חנות מכולת'), היא מעירה, אבל היה לו חלק בהקמת ירושתו, האקדמיה ללשון העברית. "לפי הוראתו של ראש הממשלה, בן-גוריון, חוק האקדמיה, שאושר לאחר-מכן בכנסת, נוסח בביתנו. למרות שהזו לא היה איש-לשון, בן-גוריון ראה בו את נציגו לצורך העניין. התכנסו אצלו ראשי הוועד, אבל מי שלקח את העט ליד נגיסה היה הזו."

הוא נמנע מלהדש מילים וסבר שיש להתבסס על הקיים. חידושים רבים לא קיבל תחילה, כמו את ה"אזינו". "זה יכול להיות גם ארובה באוויר וציפורים, טען הזו", מספרת אביבה. "לעומת זאת, קיבל את ה'מטוס' של ביאליק בבחינת דבר שטם. לדעתו, מילה כזאת ברוח הלשון העברית". בספר החדש כרבה אביבה שילשה מסיפורי הזו, שחלקים מהם כבר הופיעו בכתובים - "בצלן של מלכויות" ו"בחבלי פריס", שניים מסיפוריו הפריסאים, ו"מראות ירושלים", סיפור ששמו מעיד על הגוף שבו הוא נמנע. "ציורפם של שלוש הסיפורים זה לזה והבאתם באכסניה אחת מאירים באור חדש ומעניין את פרי ניסיון חייו של הזו בשתי התחנות הראשונות של דרכו הספרותית", אומרת אביבה. "בשלוש היצירות יהודים מתמודדים עם צלן של מלכויות, בין אם בפריס של לפני השואה - בסיפור אחד על פליטים יהודים מרוסיה שמצאו מקלט בעיר ובסיפור שני על יהודים שהיו בה זו מכבר - ובין אם בירושלים של תקופת המנדט."

היא מוצאת קשר בין תלישות היהודים דאן, שחשו בצלן של מלכויות, לבין צבירי דהיים: "יהודי צעיר שנוצל כאן, לפעמים אפילו דור שלישי בארץ, והוא מחפש לעצמו אורחות בפולין או בגרמניה, איך תקרא לו? בעיני הוא יותר גרוע משקלאינקה, הטיפוס מ'בצלן של מלכויות', שהשמיד את מסמכיו והתנתק ממשפחתו במזרח אירופה תוך כדי בריחה לשום מקום. הזו רמז כדבריו לשואה שנים קודם שהתרחשה, אך לא רצה שראו את דבריו כנבואה. לאנשי רוח, אמר, יש תחושת הבאות. כשמצביעים

הזו הורה שאם לא אוציא את כתביו - שאשורף אותם. אביבה הזו

על אורי צבי גרינברג - או על כל סופר ומשורר אחד - נבואה, זה שקשוק. לא לחינם נאמר שמשורר בית המקדש ניטלה נבואה מישראל."

הבורחים מירושלים

מודרשקה, גיבור "מראות ירושלים", משוטט בחצרות העיר ודרכו נגלים טיפוסיה. הוא צועד בדרכם של דון קישוט, גיבורו של סרוונטס, ושל בנימין השלישי, גיבורו של מנדלי מוכר ספרים. "זה דומה ואיננו דומה", היא מעירה. "בניגוד לשני קודמיו, שיצאו אל הבליט נודע, גיבורו של הזו משוטט בתוך עיר ובהתחלה יודע לאן הוא הולך. 'הנה עכשיו תגנו שוב את יום ירושלים'. אינו הגייה זאת. בורחים מכאן. אין עבודה. לא עושים כלום חוץ מלנפנף בסיסמת נצח נצחים, משתו בלתי נסבל. נוצר סוג חדש של יזורים, הבורחים מירושלים ומתפרנסים ממנה, כמו איים באר ששורף בה סולרים. אני מקווה שיימצא מדרוך לסירוס בעיר בעקבות סיפוריו של הזו. זה לא פשוט, אבל יש לי סבלנות". כשאני מביא לה מדברי הזו ולפיהם ירושלים לא עמדה במרכז יצירתו, היא מגיבה: "בכל זאת, עלילת 'היושבת בגנים' מתרחשת בירושלים והוא מדבר עליה בלי סוף בכתבים אחרים שלו. זה מספיק, אם יבוא סופר ויתנהג בפני ירושלים במרכז עבודתו וכתב עליה דברים יותר חשובים מהזו, אעפ"י אותו דרך הדלת...".

הזו וענג'ון, שהתגורר כמותו בירושלים, היו חברים?

"למה שיהיו חברים? אמנם שניהם היו סופרים, אבל היו טיפוסים שונים. למעשה, הכרתי את ענג'ון לפני שהכרתי את הזו. כשהגעתי לירושלים, גמרתי סמינר לעליית נוער. נשלחתי להודיך בסנטוריום לילדים חולי שחפת במקור חיים. לפני לימדה שם פניה שולם, אשתו של גרשום שולם. באתי לשמוע ממנה על הילדים וגשארתי בידידות איתה. ענג'ון היה בן בית אצלם. פניה הייתה אומרת - 'את רואה את הכלי הזה? כך ענג'ון אצלו בבית'".

כאן ויכרונה של אביבה מעביר אותה לתקפת

לא היו במלחמת השחרור

הזו כתב ב'היושבת בגנים' 'שלוש פעמים כנפשו שונאים לירושלים - פעם ראשונה נבזרואדן הישע, פעם שנייה טוטוס הישע ופעם שלישית מלכות אלבין הישע'. האם זה רומן לגבי היסו בלפי בריטניה בתקופת המנדט? 'הרי השלטון הבריטי, שקיבל עליו לבנות בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל, דבר ראשון שעשה היה להתנות ממנה את עבר הירדן, ודבר שני הוא גדרת הספר הלבן. הבריטים הבינו שלמרות ש'היושבת בגנים' מסופר בשפה של יהודי תימן, מודי סעיד, הדברים, שאומם כתב הזו בירושלים, מכוננים אליהם.

